

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук

МАУП

Кафедра філософії та суспільних дисциплін

Затверджую:
Директор ІНІПІСН

Я. М. Расвська
2026 р.

Схвалено
на засіданні кафедри філософії та суспільних
дисциплін
Протокол № 1 від 31.08 2026 р.
Завідувач кафедри

Тамара НІЧ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ»**

спеціальності: 053 Психологія
(шифр і назва спеціальності)

освітнього рівня третій (освітньо-науковий)
(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми: 053 Психологія
(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації: _____
(за наявності) (назва спеціалізації)

Розробник (-и) силябусу навчальної дисципліни:

Мелков Юрій Олександрович, доктор філософських наук, старший дослідник,
професор кафедри філософії та суспільних дисциплін

підпис

Викладач:

Мелков Юрій Олександрович, доктор філософських наук, старший дослідник,
професор кафедри філософії та суспільних дисциплін

підпис

Силябус розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та
суспільних дисциплін

Протокол № ____ від _____ 2026 р.

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Теорія пізнання
Шифр(и) та назва(ви) спеціальності(стей)	053 Психологія
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	Вибіркова
Кількість кредитів і годин	3 кредити / 90 год. Лекції: 12 год. Семінарські заняття: 24 год. Самостійна робота: 54 год.
Терміни вивчення дисципліни	ІІІ семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	Залік
Сторінка дисципліни на сайті	

2. Загальна інформація про викладача. Контактна інформація. Комунікація

Мелков Юрій Олександрович	
Науковий ступінь	Доктор філософських наук
Вчене звання	Старший дослідник
Посада	Професор кафедри філософії та суспільних дисциплін
Дисципліни, які викладає НПП	Методологія наукових досліджень та академічна доброчесність; Філософія (для аспірантів); Методологія і логіка наукового дослідження; Теорія пізнання
Напрями наукових досліджень	Філософія науки, філософія освіти, філософія гуманізму, філософія демократії
Посилання на реєстри ідентифікаторів для науковців	ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8186-0357 Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=LQGHb-wAAAAJ Інші: https://nbuviap.gov.ua/bpnu/bpnu_profile.php?bpnuid=BUN0012018 https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57224948590 https://www.webofscience.com/wos/author/rid/AAC-6093-2019
Контактна інформація викладача:	
E-mail:	uka7777@gmail.com
Контактний телефон	+38-068-351-09-73
Телефон кафедри	
Портфоліо викладача на сайті кафедри / Інституту / Академії	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-filosofii-ta-suspilnih-disciplin/melkov.html

Анотація курсу: Вибіркова дисципліна з циклу загальної підготовки «Теорія пізнання» орієнтована на аспірантів, які займаються власним науковим пізнанням у процесі підготовки та написання дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Як одна з провідних сучасних філософських дисциплін, теорія пізнання покликана допомогти аспірантам зрозуміти основні закономірності пізнавального процесу, а також набутти усвідомлення того факту, що пізнання даних закономірностей виступає наслідком багатовікового розвитку філософських та наукових знань.

Предмет вивчення дисципліни. Предметом вивчення дисципліни «Теорія пізнання» є логіка пізнавального процесу, соціокультурні детермінанти, що обумовлюють процес пізнання, його стадійність, а також шляхи самостійного отримання та формування нових знань з використанням відповідної методології.

Мета курсу: відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту» та положень «Програми забезпечення якості освіти у ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом», сприяти розвитку наукового світогляду аспірантів шляхом вивчення поглибленого пізнавального процесу та пізнавального ставлення людини до світу.

Завдання навчальної дисципліни:

- сформуваити в аспірантів уявлення про людське пізнання, про його природу і соціальні функції, розуміння ними загальних закономірностей пізнавального процесу, фундаментальних проблем пізнання;
- відповідно до вимог професійної наукової діяльності, досягти усвідомлення аспірантами суті самого поняття «наука», знань основних етапів її еволюції, ознайомлення аспірантів з понятійно-категоріальним апаратом і з основними дефініціями та концепціями теорії пізнання;
- допомогти аспірантам засвоїти необхідні знання щодо змісту методологічних принципів, підходів, прийомів, які сформовані в межах філософської гносеології і які застосовуються в науковому пізнанні;
- сформувати та вдосконалити розуміння аспірантами закономірностей існування та особливостей функціонування пізнання в сучасному суспільстві.

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни: Курс «Теорія пізнання» тісно пов'язаний із проблематикою інших дисциплін, знання яких необхідно аспіранту для вивчення курсу. Зокрема, простежується взаємозв'язок із курсами «Філософія (для аспірантів)» та «Методологія та логіка наукового дослідження», з бакалаврськими та магістерськими курсами «Філософія», «Логіка», «Основи наукових досліджень», а також із дисциплінами, присвяченими вивченню спеціальної методології та методів пізнання, які викладаються аспірантам науково-педагогічними працівниками їх кафедр і спеціалізацій.

Програмні компетентності:

Табл.1

Компетентність	Ступінь сформованості компетентності	Оцінювання
Здатність до формування системного наукового та культурного світогляду, професійної етики	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, рубіжне (модульний контроль), підсумкове (залік)
Здатність переосмислювати наявне знання, генерувати нові ідеї, продукувати інновації та створювати нову професійну практику у процесах розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, рубіжне (модульний контроль), підсумкове (залік)
Здатність ініціювати та реалізовувати дослідницько-інноваційні, наукові та освітні проекти, зареєструвати авторське право	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, рубіжне (модульний контроль), підсумкове (залік)
Здатність презентувати результати досліджень на всіх рівнях українською та однією з іноземних мов європейського простору, аргументувати та обґрунтовано відстоювати власну наукову позицію	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, рубіжне (модульний контроль), підсумкове (залік)
Здатність планувати й організовувати роботу дослідницьких колективів, проектних груп з вирішення наукових і науково-освітніх завдань	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, рубіжне (модульний контроль), підсумкове (залік)

Зміст навчальної дисципліни

№	Назва теми	Кількість годин			
		лек.	сем.	сам.	Методи навчання
Змістовний модуль 1. Предмет теорії пізнання. Проблеми пізнання в історії філософії та в філософії науки					Методи навчання: словесні (навчальна лекція; бесіда; навчальна дискусія); пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; метод проблемного викладу; частково-пошуковий; дослідницький; інтерактивні методи (аналіз ситуацій; дискусії, дебати, полеміки; діалог, синтез думок; мозковий штурм; відпрацювання навичок; опрацювання дискусійних питань); інноваційні методи навчання (компетентнісний; проектно-дослідницький); кейс-метод.
Тема 1.	Пізнання як предмет філософського аналізу. Основні проблеми і категорії гносеології	2	2	6	
Тема 2.	Гносеологічна проблематика в історії філософії від античності до сьогодення	2	6	12	
Змістовний модуль 2. Основні рівні та форми пізнання					Методи оцінювання: усний контроль (усне опитування, оцінювання участі у дискусіях, інших інтерактивних методах навчання); письмовий контроль (контрольні, самостійні роботи, реферати); тестовий контроль (тести закритої форми: тест-альтернатива, тест-відповідність); метод самоконтролю та самооцінки; оцінювання кейс-завдань.
Тема 3.	Єдність чуттєвого та раціонального у пізнанні. Роль інтуїції у пізнанні	2	4	10	
Тема 4.	Істина як ідеал і проблема теорії пізнання	2	4	8	
Змістовний модуль 3. Специфіка соціально-гуманітарного пізнання					
Тема 5.	Особливості сфери соціально-гуманітарного знання та відповідні методи пізнання	2	2	8	
Тема 6.	Актуальні сьогоденні проблеми соціально-гуманітарного пізнання. Пізнання за доби IT/AI	2	6	10	
Всього:		12	24	54	
Форма контролю: залік					

Самостійна робота аспірантів.

Під час вивчення курсу виконуються 2 *самостійні роботи*.

Самостійна робота 1 (змістовий модуль 2). Написати невеличке есе (бл. 5–10 сторінок формату А4) з аналізом всіх «за» і «проти» різних підходів до витлумачення критерію істини, з викладенням та обґрунтуванням власної думки з даного питання.

Самостійна робота 2 (змістовий модуль 3). Обравши певну проблему з галузі соціального пізнання, дотичну до тематики власної дисертаційної роботи, продемонструвати в письмовій формі, які саме методи соціально-гуманітарного пізнання доцільно було би використовувати для вирішення даної проблеми.

Критерії оцінювання:

- відповідність вимогам щодо змісту та стилю оформлення – 3 бали;

- грамотність, змістовність – 2 бали.

Максимальний загальний результат: 5 балів.

Технічне обладнання та/або програмне забезпечення: В освітньому процесі використовуються навчальні аудиторії, комп'ютерні лабораторії, конференц-зали, бібліотека. Вивчення окремих тем і виконання практичних завдань потребує доступу до інформації зі всесвітньої мережі Інтернет, який забезпечується безкоштовною мережею Wi-Fi.

Форми та методи контролю: Основними видами навчальних аудиторних занять є **лекції, семінарські заняття, консультації.**

При викладанні *лекційного матеріалу* передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як проблемні лекції, лекції-візуалізації.

Проблемна лекція забезпечує безпосередній контакт викладача з аудиторією і дозволяє привернути увагу аспірантів до найбільш важливих проблематичних питань з відповідної теми, визначаючи у процесі діалогу особливості сприйняття навчального матеріалу та спонукаючи слухачів до критичного та самостійного мислення, до осмислення всіх наявних аргументів «за» та «проти», до формування та обґрунтування власної позиції.

Лекція-візуалізація включає візуальну форму подачі лекційного матеріалу за допомогою технічних засобів навчання. Читання такої лекції зводиться до розгорнутого або короткого коментування викладачем візуальних матеріалів, що переглядаються.

При проведенні *семінарських занять* передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як-от: робота у малих групах, рольові ігри, дискусія, публічні виступи, виступи з опонуванням, групові проекти та кейс-завдання.

Аспіранти опрацьовують інформацію та проводять наукові дослідження самостійно, у свій вільний час, в тому числі за допомогою всесвітньої мережі Інтернет і бібліотек (*див. рекомендовану літературу*), під час занять виконують усні та письмові завдання, виступають із доповідями та презентаціями, що можуть бути підготовленими як у групі, так і індивідуально, моделюють поведінку у конкретних ситуаціях, пов'язаних з проведенням наукових досліджень, апробацією та публікацією їх результатів, захистом дисертаційних робіт.

Оцінювання знань здійснюється відповідно до «Положення про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (<https://drive.google.com/file/d/1ENRncPY-dU2qLke7awVKn1OdfG88Hg8D/view>).

Система оцінювання

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Залік	Разом
Робота на практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота	20	20		40
Модульна контрольна робота	20	20		40
			20	20
Разом	40	40	20	100

Політика курсу:

- Відвідування занять є обов'язковою складовою оцінювання, за яку нараховуються бали;
- Усі завдання курсу повинні бути виконані та подані своєчасно;
- Порушення термінів без поважних виправдань призводить до зниження оцінки (75% від можливої максимальної кількості балів);
- Отримати додатковий кредит за пропущені заняття можна під час виконання індивідуальних завдань за консультацією викладача;
- Курс передбачає засвоєння та дотримання принципів академічної доброчесності, зокрема орієнтації на запобігання плагіату у будь-яких його проявах;
- Доповіді та презентації мають бути оригінальними та виконаними самостійно, не переобтяженими цитатами, що мають супроводжуватися посиланнями на першоджерела.

Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль здійснюється у вигляді *тестування*.

Аспірантам пропонуються тестові завдання у кількості 25 питань.

Види тестових завдань:

- З вибором однієї правильної відповіді з наведених варіантів;
- З вибором кількох правильних відповідей;
- На встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень;
- Завдання відкритого типу, що передбачає розгорнуту відповідь.

Критерії оцінювання: виконання тестових завдань – максимум 25 балів.

Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання: *Залік.*

Залік проводиться в усній формі: до завдання входять 2 теоретичних питання, за відповідь на які максимально можливо отримати 20 балів.

Перерахування у традиційну систему:

- 20 балів – аспірант надав правильні та повні відповіді на всі запитання: «зараховано», А, 100-90 балів;

- 15 балів – аспірант відповів на всі запитання, проте допустив певні неточності у визначеннях базових категорій, які не впливають на правильність відповіді в цілому: «зараховано», В/С, 89–75 балів;
- 10 балів – аспірант відповів недостатньо повно і конкретно на поставлені запитання, хоч і відобразив знання основного програмного матеріалу; ця оцінка також відповідає правильній відповіді на одне з двох поставлених питань: «зараховано», D/E, 74–60 балів;
- 0 балів – аспірант надав неправильні відповіді на поставлені запитання, виявив неналежний рівень знань теоретичного та нормативного матеріалу та неспроможність послідовно і правильно аргументувати свою відповідь, або взагалі не в змозі відповісти на поставлені запитання: «не зараховано», F–FX, 59–0.

Орієнтовний перелік питань для семестрового комплексного контролю.

1. Особливість і роль філософії у пізнанні світу.
2. Співвіднесення понять «гносеологія», «епістемологія» та «теорія пізнання».
3. Місце і роль теорії пізнання в системі філософського знання.
4. Феномен знання та його сутнісні ознаки.
5. Специфіка наукового та позанаукового знання.
6. Основні принципи наукового знання.
7. Роль буденного знання у пізнанні світу.
8. Дисциплінарна структура наукового пізнання.
9. Суб'єкт і об'єкт пізнання.
10. Поняття істини як ідеалу пізнання.
11. Співвіднесення понять: абсолютна, відносна, об'єктивна істина.
12. Основні концепції істини.
13. Форми наукового пізнання: ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.
14. Наукова проблема та її роль у пізнанні.
15. Функції гіпотези у науковому пізнанні.
16. Феномен наукового факту.
17. Агностицизм, його головні ознаки та приклади з історії філософських вчень.
18. Єдність чуттєвого та раціонального у пізнанні.
19. Специфіка форм чуттєвого пізнання.
20. Інтуїція в сучасній гносеології.
21. Взаємозв'язок логіки та інтуїції у процесі пізнання.
22. Сутність і особливості емпіричного рівня пізнання.
23. Поняття методу наукового пізнання.
24. Основні методи емпіричного рівня пізнання.
25. Основні методи теоретичного рівня пізнання.
26. Позиція раціоналізму в теорії пізнання.
27. Позиція емпіризму в теорії пізнання.
28. Позиція сенсуалізму в теорії пізнання.
29. Зміст поняття «парадигма».
30. Поняття наукової революції.
31. Особливості пізнання натурфілософів Давньої Греції.
32. Сутність сократівського методу пошуку істини.
33. Розбіжність між істиною та гадкою у Платона.
34. Особливості підходу Арістотеля до вирішення проблеми пізнання.
35. Співвідношення знання та віри як гносеологічна проблема доби Середньовіччя.
36. Зміст суперечки про природу універсалій (номіналізм і реалізм) у філософії Середньовіччя.
37. Особливості проблем пізнання в епоху Відродження.
38. Проблематика пізнання у філософії Ф. Бекона.
39. Раціоналізм теорії пізнання Р. Декарта.

40. Особливості сенсуалізму Дж. Локка.
41. Концепція пізнання Дж. Берклі.
42. Гносеологічна проблематика у скептицизмі Д. Юма.
43. Характеристика діяльнісної природи суб'єкта пізнання в німецькій класичній філософії.
44. Джерела і межі пізнавальної діяльності в теорії пізнання І. Канта.
45. Діяльнісно-творча основа людського буття у філософії Й. Г. Фіхте.
46. Проблеми теорії пізнання в межах системи ідеалістичної діалектики Г. В. Ф. Гегеля.
47. Соціокультурні засади пізнання у філософії К. Маркса.
48. Суть сцієнтизму та становлення позитивізму в філософії XIX ст.
49. Ознаки позитивного знання за О. Контом.
50. Характерні риси гносеологічної теорії неопозитивізму і постпозитивізму.
51. Критичний раціоналізм К. Поппера.
52. Концепція парадигм і наукових революцій Т. Куна.
53. Концепція «методологічного анархізму» П. Фейєрабенда.
54. Людиноцентризм теорії пізнання в історії української філософії.
55. Герменевтика як метод соціально-гуманітарного пізнання.
56. Структуралізм, постструктуралізм і феноменологія в гуманітарних науках.
57. Проблема співвідношення пояснення та розуміння в герменевтиці.
58. «Науки про природу» та «науки про дух» у неокантіанстві.
59. Роль М. Вебера у розвитку теорії соціального пізнання.
60. Особливості пізнання за доби інформаційних технологій та штучного інтелекту.

Шкала відповідності оцінок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
68–74	D	задовільно	
60–67	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов’язковим	не зараховано з обов’язковим повторним

		повторним вивченням дисципліни	вивченням дисципліни
--	--	-----------------------------------	-------------------------

Рекомендовані джерела інформації:

Основні (базові):

1. Петрушенко В. Л. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка», 2000. 296 с.
2. Петрушенко В. Л. Філософія знання: онтологія, епістемологія, аксіологія. Львів: Ахілл, 2005. 320 с.
3. Рассел Б. Історія західної філософії : Пер. з англ. К.: Основи, 1995. 760 с.
4. Цофнас А. Ю. Гносеологія. К. Алерта, 2005. 232 с.

Додаткові:

5. Арістотель. Метафізика : Пер. с давньогр. К. : Темпора, 2022. 848 с.
6. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. К.: Юніверс, 2000. Т. 1. 464 с.
7. Гегель Г. В. Ф. Хто мислить абстрактно? Пер. з нім. // Sententiae. URL: <https://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/article/download/524/470>.
8. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках : Пер. з фр. К.: Тандем, 2011. 102 с.
9. Зарубіжна філософія XX століття / Читанка з історії філософії : У 6 кн. Кн. 6. К.: Довіра, 1993. 240 с
10. Кант І. Критика чистого розуму : Пер. з нім. К. : Юніверс, 2000. 504 с.
11. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Вид. ПАРАПАН, 2003. 240 с.
12. Платон. Діалоги : Пер. з давньогр. Харків : Фоліо. 2008. 350 с.
13. Поппер К. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем : Пер з англ. // Актуальні проблеми духовності. 2021. № 22. С. 170–192.
14. Теоретичні та методичні основи модернізації механізмів підвищення дослідницької спроможності університетів України у контексті імплементації концепції «Відкрита наука» та повоєнного відновлення України як сильної європейської країни: монографія / В. Луговий, І. Драч, О. Петроє, В. Зінченко, Ю. Мєлков, І. Жилєєв, І. Регейло, О. Слободянюк, Н. Базелюк; за ред. В. Лугового, І. Драч, О. Петроє. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 173 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/doslidn-univ-vidkryta-nauka_IVO-2023-173p.pdf
15. Hay C. The Theory of Knowledge: A Coursebook. Oxford: Oxford University Press, 2013. 448 p.
16. Mielkov Yu., Drach I., Petroye O. Knowledge in the Age of Information Technologies: Open Science, Human Competencies and Higher Education // Understanding Information and Its Role as a Tool: In Memory of Mark Burgin.

- Schroeder, M.J., Hofkirchner, W., Eds.; World Scientific: Singapore, 2025. P. 421–443.
17. Mielkov Yu. Open Science and Humanism: Decolonization of Knowledge and Fractality of Identities // Digital Press Social Sciences and Humanities. 2023, Vol. 9, Art. 20. URL: <https://digitalpress.ugm.ac.id/article/452>
 18. Putnam H. The Collapse of the Fact / Value Dichotomy and other essays. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2002. XIV, 190 p.
 19. Stepin V. S. Theoretical knowledge. Dordrecht, Springer Verlag: 2005. xvi, 412 p.
 20. Turri J. Knowledge and the Norm of Assertion: An Essay in Philosophical Science. Cambridge: Open Book Publishers, 2016. 128 p.
 21. Uzunova-Dang M., Uzunova-Dang A. S. Theory of Knowledge: A Course Companion. Oxford: Oxford University Press, 2020.